وتانعا سۇيسپەنشىلىك كۇرەسكەرلەر

بارلىق تاۋىنىڭ باۋرايىنداعى ”اق حالاتتى پەرىشتە“

ــ ۇزدىك زيالىلاردىڭ تيپتىك ۇلگىسى، شاعانتوعاي اۋداندىق مال شارۋاشىلىعى شيپاحاناسىنىڭ بۇرىنعى شيپاگەرى وقاس سۇلەيمەن تۋرالى

وتاندى ٴسۇيۋ كۇرەس جاساۋ شينجياڭدا

☐ٴتىلشىمىز چىن چىن

شاعانتوعاي اۋداندىق مال شارۋاشىلىعى شيپاحاناسىنان دەمالىسقا شىققان قازاق شيپاگەر وقاس سۇلەيمەن بىلاي دەيدى: ”مەن ٴبىر كەسەك كومىر بولىپ، لاۋلاپ جانىپ، باسقالارعا جىلۋىن ارناۋعا پەيىلمىن!“

بيىل 64 جاسقا كەلگەن وقاس شاعانتوعاي اۋدانى التىنەمىل اۋىلى بايىشە قىستاعىندا مالشى وتباسىندا دۇنيەگە كەلگەن. 1971 ـ جىلى وقاس مال شارۋاشىلىعى وگىرىندەگى جالاڭاياق شيپاگەردەن ۇيرەنىپ، كەيىن تارباعاتاي ايماقتىق دەنساۋلىق ساقتاۋ مەكتەبىنەن وقيدى.

مەكتەپ بىتىرگەن سوڭ، وقاس شاعانتوعاي اۋدان قالاشىعى شيپاحاناسىندا قىزمەت ىستەۋ ورايىنان باز كەشىپ، بارلىق تاۋىنىڭ، مايلى تاۋىنىڭ، قۇلىستاي مال فەرماسىنىڭ جىلجىمالى ەمدەۋ تۇيىنىنە بارىپ ەگىنشى ـ مالشىلارعا قىزمەت وتەۋدى ىرىقتىلىقپەن تالاپ ەتەدى. 44 جىلدا ول ىلگەرىندى ـ كەيىندى 100 مىڭنان استام ادامدى (رەت) ارالاپ ەمدەپ، 3200 نارەستەنى دۇنيەگە اكەلدى. مالشىلار ونى بارلىق تاۋىنىڭ باۋرايىنداعى ”اق حالاتتى پەرىشتە“ دەپ اتايدى.

■ قىزمەت ورنىن ٴسۇيىپ، كاسىبىن قاستەرلەپ، سالاماتتىقتى قورعادى

شاعانتوعاي اۋدانىنىڭ مالشىلارى ۇنەمى بىلاي دەيدى: جايلاۋداعى گۇل قانشالىقتى كوپ بولسا، وقاس شيپاگەردىڭ جاقسىلىعى سونشالىقتى كوپ. 2015 ـ جىلى وقاس دەمالىسقا شىقسادا، ٴدارى ـ دارمەك قوبدىسىن ارقالاپ، مال شارۋاشىلىق ٴوگىرىن ارالايدى.

6 ـ ايدىڭ 10 ـ كۇنى تۇستەن بۇرىن وقاس پەن شاكىرتى مىرزابەك سەرىكقازى مال شارۋاشىلىعى وگىرىنە بارىپ ارالاپ ناۋقاس كورەدى، ٴتىلشى دە بىرگە جۇرەدى. اۆتوكولىكپەن 2 ساعاتقا جۋىق جول جۇرگەنىنەن كەيىن، بارلىق تاۋىنىڭ ەتەگىندەگى ٴبىر مال شارۋاشىلىعى تۇيىنىنە جەتتىك. وقاس شيپاگەردىڭ نۇرعازى ۋاتەيدىڭ كيىز ۇيىنە كىرگەنىن كورگەن ماڭايداعى مالشىلار دا ارت ـ ارتىنان كەلە باستادى.

وقاس جول بويى شارشاپ ـ شالدىققانىنا قاراماستان كيىز ۇيگە كىرە سالا قان قىسىمى اسپابىن الىپ شىعىپ، مالشىلاردىڭ قان قىسىمىن ولشەپ، توقتاۋسىز كەڭەس بەرەدى. نۇرعازىنىڭ قان قىسىمىن ولشەگەن سوڭ، وقاس وعان بىلاي دەپ كەڭەس بەردى: ”اعا، ٴسىزدىڭ قان قىسىمىڭىز ٴالى دە جوعارى ەكەن. اس ـ سۋىڭىزعا كوڭىل ٴبولىڭىز، مايلى تاعام جەمەڭىز، ٴدارىنى ۋاعىندا ىشكەندى ۇمىتپاڭىز، وتە شارشاپ كەتپەڭىز“.

بيىل 66 جاستاعى نۇرعازى التىنەمىل اۋىلى التىنەمىل قىستاعىنىڭ ادامى، جوعارى قان قىسىم اۋرۋى بار. وقاس اي سايىن كەلىپ، نۇرعازىنىڭ قان قىسىمىن ولشەپ، ٴدارى اكەلىپ بەرەدى.

”جاقىپبەك اعا كەلىڭىز، قان قىسىمىڭىزدى ولشەپ كورەيىن“، ـ دەدى وقاس جاقىپبەك زەيىنەشكە قاراپ.

وقاس ون نەشە جىلدىڭ الدىندا ارالاپ ناۋقاس كورىپ جۇرگەندە جاقىپبەكتىڭ اسقازان ـ ىشەگى قابىنعانىن، باۋىرى جاقسى ەمەس ەكەنىن تەكسەرىپ بىلەدى. وقاستىڭ كەڭەس بەرۋىمەن جاقىپبەك اۆتونوميالى رايوندىق حالىق شيپاحاناسىنا بارىپ وپەراتسيا جاساتادى. قازىر وقاس اي سايىن كەلىپ، قارتتىڭ ناۋقاسىن قايتالاي تەكسەرىپ، ونىڭ دەنساۋلىق جاعدايىن ۇعىسىپ تۇرادى. ”كۇيەۋىم وقاس شيپاگەردىڭ دەن قويا قاراۋىندا وتە جاقسى قالپىنا كەلدى“، ـ دەدى جاقىپبەكتىڭ جۇبايى قايشا قامي قۋانىپ.

”جاقىپبەك اعا ۇلكەن وپەراتسيا جاساتقان ادام، ونى قايتالاي تەكسەرۋ مەنىڭ ىستەۋگە ٴتيىستى قىزمەتىم“، ـ دەدى وقاس.

■ تاۋلى رايونداعى مالشىلارعا شىن پەيىلمەن قىزمەت وتەدى

44 جىلدان بەرى، وقاس مالشىلاردى تۇسىنىپ كورىپ، ٴتۇرلى قيىنشىلىقتاردى جەڭىپ، بۇكىل ىنتا ـ پەيىلمەن مالشىلاردى اۋرۋ ازابىنان قۇتىلدىردى. وقاس بۇكىل اۋدانداعى مال شارۋاشىلىعى ٴوگىرىن تۇگەل ارالاپ شىقتى، ٴاربىر كيىز ۇيدى وعان ابدەن تانىس، ول تەكسەرگەن، ەمدەگەن ٴار ۇلت ناۋقاستارىن ساناپ تاۋسىۋعا بولمايدى، سان مىڭداعان قيىن، سالماقتى ناۋقاستاردى ەمدەپ جازدى.

2002 ـ جىلى 3 ـ ايدىڭ ٴبىر كۇنى، بارلىق تاۋى وگىرىندە قاپالاقتاپ قار جاۋىپ، قالىڭ قار جولدى باسىپ قالادى. جيەك قالاشىعى جيەك قىستاعىنداعى جۇكتى ايەل شاراپات دىڭقازى كيىز ۇيدە قاتتى تولعاتىپ، تولعاعى جيىلەي تۇسەدى. الايدا شاراناسى جارىلعانىمەن نارەستە كورىنبەيدى. تاياۋ ماڭدا شيپاگەر جوق، ەڭ جاقىن شيپاحانانىڭ ٴوزى بۇل ارادان 60 كيلومەتردەن استام الىستا، جاۋىپ تۇرعان قالىڭ قارعا قاراپ ٴبىر ۇيلى جان قاتتى تورىعادى...

ۇيتقىپ سوققان جەل مەن جاۋعان قارعا قاراماي وقاستىڭ ٴدارى ـ دارمەك قوبدىسىن كوتەرىپ كيىز ۇيگە كىرىپ كەلەرىن ولار مۇلدەم ويلاماعان ەدى. ول دەرەۋ جۇكتى ايەلدى بوساندىرۋعا كىرىسەدى، نارەستە اقىرىندا تۋىلادى. الايدا نارەستەدەن جىلاعان ٴۇن شىقپايدى، تىنىس العانى دا بىلىنبەيدى، ٴبىر ۇيلى جان تاعى دا الاڭداي باستايدى.

كوپ جىلعى تاجىريبەسى ارقىلى وقاس نارەستەنىڭ ٴالى تىرى ەكەنىن بىلەدى، قالدىق زاتتار نارەستەنىڭ اۋىز قۋىسىن توسىپ قالىپ، ۋاقتىشا تۇنشىعىپ قالعان ەدى. ادام قۇتقارۋ ەڭ ماڭىزدى، وقاس نارەستەنىڭ دەنەسىندەگى قان داعىنا قاراماي، اۋزىمەن نارەستەنىڭ اۋىز قۋىسىنداعى قالدىق زاتتاردى سورىپ شىعادى. ٴبىر رەت، ەكى رەت، ٴۇش رەت، ٴتورت رەت، ونىڭ بەتىنە دەيىن قىزارىپ كەتەدى، بار قايراتىن جيىپ بەسىنشى رەت نارەستەنىڭ اۋىز قۋىسنداعى قالدىق زاتتى سورىپ شىققاندا، ”شىر“ ەتكەن ٴۇن شىعىپ، اقىرى نارەستەدەن جىلاعان ٴۇن شىعادى.

مەيلى جاۋىن ـ شاشىن، نە ساقىلداعان سارى اياز بەن شىلىڭگىر ىستىق بولسىن، تەك مالشىلار قاجەت ەتسە بولدى، وقاس ەشنارسەگە قاراماي جەتىپ بارادى.

1981 ـ جىلى وقاستىڭ اكەسى قايتىس بولادى، ول سول كەزدە مايلى تاۋىنىڭ قىستاۋلىعىندا ارالاپ ناۋقاس كورىپ جۇرگەندىكتەن، اكەسىن سوڭعى رەت كورۋگە ۇلگەرمەي قالادى؛ 1991 ـ جىلى ايەلى جەل ـ قۇزدىق جۇرەك اۋرۋى سەبەبىنەن وپەراتسيا جاساتىپ، قارايلاسۋ قاجەت بولعاندا، ول قىستاۋلىقتا مالشىلاردى ارالاپ ناۋقاس كورىپ جۇرەدى؛ 1997 ـ جىلى اعاسى قايتىس بولادى، ول مال فەرماسىنداعى ەمدەۋ تۇيىنىندە قىزمەت ىستەپ جاتقاندىقتان، كەلۋگە ۇلگەرمەي قالادى.

وقاس بىلاي دەدى: ”تۇستاردى ەسكە الۋدىڭ ەڭ جاقسى ٴتاسىلى مالشىلاردىڭ ناۋقاسىن كورۋ. تاعى ايتار بولساق، اكەم دە مەنىڭ وسىلاي ىستەۋىمدى ٴۇمىت ەتەدى، شيپاگەردىڭ مىندەتى اجالعا اراشاشى بولۋ!“

■ قالتقىسىز ۇلەس قوسىپ، قالعان قايراتىن ساۋلەلەندىردى

كوپ جىلعى شيپاگەرلىك كەشىرمەلەرى وقاسقا مال شارۋاشىلىعى وگىرىندە جاقسى شيپاگەر بولۋ ٴۇشىن، شيپاگەرلىك ونەرى جاقسى بولۋمەن بىرگە، سۇيىسپەنشىلىك بولۋ كەرەكتىگىن دە ۇعىندىرادى.

مال شارۋاشىلىق ٴوگىرىنىڭ ايرىقشا جاعدايىنا ۇيلەسۋ ٴۇشىن، وقاس ىشكى اۋرۋلار، سىرتقى اۋرۋلار، بالالار اۋرۋى، بەس مۇشە اۋرۋى، ايەلدەر اۋرۋى بىلىمدەرىن ۇيرەندى. وقاستىڭ ىقپالىندا، شاعانتوعاي مال شارۋاشىلىعى شيپاحاناسىنداعى 20دان استام ەمدەۋ قىزمەتكەرلەرى ۇزاق جىل مال شارۋاشىلىعى وگىرىندە ٴجۇرىپ، مالشىلاردى ەمدەپ، ٴدارى ـ دارمەك جەتكىزەدى، ارالاپ ناۋقاس كورىپ، ەمدەيدى. ”مەن وقاس شيپاگەردەن ۇيرەنىپ، جوعارى قان قىسىم، جۇرەك اۋرۋى، جەل ـ قۇزدىق اۋرۋى سياقتى ۇنەمى كەزدەسەتىن اۋرۋلاردى تەكسەرىپ، ەمدەۋ جانە الدىن الۋدى ويداعىداي ىستەپ، ٴتىپتى دە كوپ ۋاقىت شىعارىپ، مال شارۋاشىلىعى وگىرىنە بارىپ، مالشىلاردىڭ سالاماتتىعىن قورعايمىن“، ـ دەدى شاعانتوعاي اۋداندىق مال شارۋاشىلىعى شيپاحاناسىنىڭ شيپاگەرى ەرجان كوكەن.

”وقاس شيپاگەر قىزمەت ورنىن ٴسۇيىپ، كاسىبىن قاستەرلەپ، قالتقىسىز ۇلەس قوستى، دەمالىسقا شىققانىنان كەيىن دە ۇنەمى مال شارۋاشىلىعى وگىرىنە بارىپ ناۋقاس كوردى“، ـ دەدى شاعانتوعاي اۋداندىق مال شارۋاشىلىعى شيپاحاناسى پارتيا ياچەيكاسىنىڭ شۋجيى لياڭ جيانجۇن، ـ ”ول مالشىلاردىڭ كوڭىلىندە ٴبىر ەمدەۋ قىزمەتكەرىنىڭ تاماشا وبرازىن سومدادى، سونىمەن بىرگە ٴبىر ۇزدىك كوممۋنيستىك پارتيا مۇشەسىنىڭ اسقاق وبرازىن سومدادى“.

2006 ـ جىلى 2 ـ ايدا اۆتونوميالى رايوندىق دەنساۋلىق ساقتاۋ مەڭگەرمەسى بۇكىل شينجياڭنىڭ دەنساۋلىق ساقتاۋ جۇيەسىندە وقاستان ۇيرەنۋ بەلەكمىن شىعاردى. 2006 ـ جىلى 7 ـ ايدا وعان اۆتونوميالى رايوندىق پارتكوم ”تاڭداۋلى كوممۋنيستىك پارتيا مۇشەسى“ قۇرمەتتى اتاعىن بەردى؛ 2008 ـ جىلى 1 ـ ايدا مەملەكەتتىك جۇڭگو شا شيپاگەرلىك، ٴدارى ـ دارمەك باسقارۋ مەكەمەسى جانىنان ”مەملەكەتتىك دەنساۋلىق ساقتاۋ جۇيەسىنىڭ وزات قىزمەتكەرى“ بولىپ باعالانادى؛ 2009 ـ جىلى 9 ـ ايدا مەملەكەتتىك كەڭەس ”مەملەكەتتىك ۇلتتار ىنتىماعى، العاباسارلىعىنداعى ۇلگىلى جەكە“ قۇرمەتتى اتاعىن بەرەدى؛ 2011 ـ جىلى 4 ـ ايدا جۇڭحۋا مەملەكەتتىك باس جۇمىسشى ۇيىمى ”مەملەكەتتىك 1 ـ مامىر ەڭبەك مەدالىن“ بەرەدى.

وقاس بىلاي دەدى: ”مەن پارتيا مۇشەسىمىن، پارتيا مۇشەسى دەمالىسقا شىقپايدى؛ شيپاگەرلىك مىندەتىم بولعاندىقتان، دەمالۋىما تيپتەن بولمايدى، مەن قاشاندا مال شارۋاشىلىعى وگىرىندەگى بۇقاراعا قىزمەت وتەيمىن!“

شينجياڭ جاقسى جەر

كۇشار اۋدانىنىڭ 9 ـ كەزەكتى اق ورىك مادەنيەت ـ ساياحات مەرەكەسى باستالدى

6 ـ ايدىڭ 17 ـ كۇنى ونسۋ اۋدانى ارال قالاشىعى جوعارىعى ماكىت قىستاعىنىڭ تۇرعىنى احمەت سامەتتىڭ وتباسىنداعىلار ەرتە پىساتىن شاپتولدى ٴۇزىپ الىپ، ساياحاتشىلارعا ٴدام تاتتىردى. 2009 ـ جىلى احمەت سامەت ايەلىمەن بىرگە ەرتە، قالىپتى، جاي پىساتىن شاپتول اعاشىن ەگىپ، بىرنەشە جىل دەن قويا باپتاۋ ارقىلى باقشاسىنداعى شاپتول اعاشتارى تۇگەلدەي جەمىس بەردى. بيىل ول شاپتول باقشاسىنان شارۋالار شاتتىعى ساياجايىن اشىپ، قىرۋار ساياحاتشىنى باۋرادى.

☐سۋرەتتى يان شۋۋلين تۇسىرگەن

6 ـ ايدىڭ 15 ـ كۇنى باركول قازاق اۆتونوميالى اۋدانىنىڭ تۇڭعىش كەزەكتى ”سارى قاراعان گۇلى مەرەكەسى“ ارال كورىنىس وگىرىندە وتكىزىلدى. قيمىل بارىسىندا كورسەتىلگەن ادەبيەت ـ كوركەمونەر كونسەرتى جانە كوكپار، ەسەك ساۋۋ جارىسى سياقتىلار شينجياڭنىڭ ٴىشى ـ سىرتىنان كەلگەن ساياحاتشىلاردى تاماشالاۋعا باۋرادى.

☐ سۋرەتتى داۋۋت رىشات تۇسىرگەن

ٴتىلشىمىز جاڭ جىلي 6 ـ ايدىڭ 18 ـ كۇنى كۇشاردان حابارلايدى. 6 ـ ايدىڭ 18 ـ كۇنى ”كۇشاردىڭ اق ورىگى ادامدى باۋرايدى“ تاقىرىبىنداعى كۇشار اۋدانىنىڭ 9 ـ كەزەكتى اق ورىك مادەنيەت ـ ساياحات مەرەكەسى جەلىلەس قيمىلدارى باستالدى.

بۇل جولعى قيمىلدا ”ورىك باقتى شاقىرادى“، ”ورىك باقتى ساياحاتى“، ”ورىك باقتى كەزدەسۋى“، ”ورىككە ماحاببات“ سياقتى 4 ۇلكەن مازمۇن ورنالاستىرىلىپ، ”ورىك بالا“نىڭ تىلەك جولداپ، قوناقتاردى قابىلداۋى، ”اق ورىك“ ساۋتتى سپورت جارىستارى، ٴان ـ ٴبي كونسەرتى، ورىك جارىسى جينالىسى، اۋىل شارۋاشىلىق قوسىمشا ونىمدەرى كورمەسى، اۆتوكولىك كورمەسى، ٴدامدى تاعام مەرەكەسى، ەلەكتروندىق مۋزيكا مەرەكەسى سياقتى قيمىلدار ارقىلى كۇشاردىڭ ەرەكشە جاراتىلىستىق ورتاسى، گۋمانيتارلىق ٴسان ـ سالتاناتى مەن مادەنيەت ٴمانىن ايگىلەپ، تۇتاس وگىرلىك ساياحاتتىڭ داۋمىن ىلگەرىلەتىپ، ”كەرىمىز كۇسان. جىبەك جولىنداعى كۇشار“ ساياحات ـ مادەنيەت ماركاسىن جان ـ جاقتى قالىپتاستىردى.

قيمىل الاڭىنا اۋىل شارۋاشىلىق ونىمدەرى كورمە رايونى ورنالاستىرىلىپ، كۇشار اۋدانىنداعى اۋىل ـ قالاشىقتار كورمەگە تۇرلەنە سورتتاعى ورىك جانە تۇت جەمىسى، شاپتول سياقتى ەرەكشە ساپالى ونىمدەردى الا كەلدى. اق ورىك، سارى ورىك، لاجىياۋ ورىگى، تويىن ورىگى، دارىنزى ورىگى، لانكۋماي ورىگى سياقتى نەشە ٴتۇرلى ورىكتىڭ رەڭى دە قانىق، ٴپىسىنى دە بولەك ەكەن، باعالاۋشىلار ورىكتىڭ ٴپىسىنى مەن دامىنە قاراي وتىرىپ بيلەۋى ”ورىك پاتشاسى“ن باعالاپ شىقتى ٴارى ناق مايداندا باسەكەلەستىرىپ ساتتى.

ايتا كەتۋگە تاتيتىنى، كۇشار اۋدانى مەن قاراماي قالاسىنىڭ اراسىنا ۇشاق قاتىناعالى ۇزاق ۋاقىت بولعان جوق، كۇشار اۋدانى ”اق ورىكتى مۇلدە جاس كۇيىندە ۇشاقپەن جەتكىزۋ“ سىندى ەرەكشە جەمىستى تاسىمالدىرۋ قيمىلىن ەرەكشە جولعا قويىپ، كۇشاردىڭ ٴتاتتى ـ دامدىلەرىن ٴتىپتى دە كوپ جەرلەرگە جەتكىزەدى.

2014 ـ جىلى كۇشاردىڭ اق ورىگى ”مەملەكەتتىك اۋىل شارۋاشىلىق ٴونىمى جاعراپيالىق بەلگى كۋالىگى“ تاڭباسىنا يە بولىپ، كۇشاردىڭ ورىك كاسىبىن دامىتۋىنا ورايى اكەلدى. قازىر كۇشار اۋدانىندا 95 مىڭ مۋ اۋماقتا جەمىس بەرەتىن ورىك اعاشى بار، مۇنىڭ ىشىندە اق ورىك 60 نەشە مىڭ مۋدان اسادى، جىلىنا 100 مىڭ توننا اينالاسىندا ورىك الىنادى. كۇشاردىڭ اق ورىگى قالانىڭ تاماشا تانىسقىسىنا اينالىپ قانا قالماستان، شارۋالاردىڭ كىرىسىن ارتتىرۋداعى اسىلعا اينالدى. قازىر بۇكىل اۋداندا جەمىس ورمانى شارۋاشىلىعى ارناۋلى سەلبەستىك كووپەراتيۆىنەن 168ى بار، سەلبەستىك كووپەراتيۆتەرى ماڭايىنداعى 27 مىڭ 800 شارۋا وتباسىن جەتەكتەدى، مۇندا اق ورىك وندىرىسىمەن، مانەرلەۋمەن، ساتۋمەن شۇعىلداناتىن سەلبەستىك كووپەراتيۆىنەن 10ى بار.

ٴتيپتى دە كوپ مازمۇندى وقۋ ۇشىن مەنى كوڭدى سكانداپ كورىڭىزدەر

شينجياڭ گازەتى سايتى http://kazakh.xjdaily.com